
Zvon z roku 1393 v Brně

Památka na moravská markrabata Jošta a Prokopa

FRANTIŠEK JOHN – FILIP SROVNAL

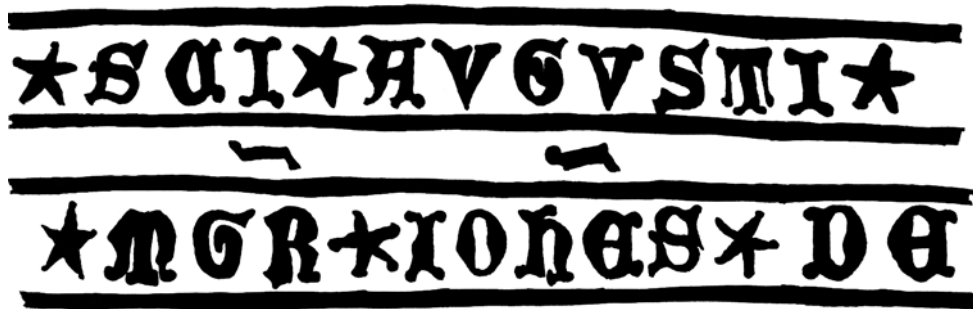
František John – Filip Srovnal: *Bell from the year 1393 in Brno. Monument to the Moravian margrave Jošt and Prokop*

Bell from 1393 is hanging in the south tower of church of st. Thomas in Brno. In the Latin inscription bears the legend written in majuscules names of donors, which were Moravian Margrave Jošt and Prokop. In the inscription is also noticed the name of bell-founder, John (Ioannes) Burgess of Vienna, together with the city, whence came. Unfortunately just this word is badly legible. Based on rigorous analysis we would tend to read the city studies the origin as Aystet, an important medieval town in Bavaria (in the present called Eichstätt). It can therefore be regarded as quite reliable place of origin. Besides the bell hanging in Brno John of Aystet also founded bells at St. George (Svätý Jur) near Bratislava (Slovakia) (1400) and Gobelsburg in Lower Austria (1410). Typical phenomenon of this era is replacing of the Gothic Capital letters with minuscule characters, as John of Aystet used to do. Work of the Viennese bellfounder John characterize many progressive elements which correspond with the development of bell foundry in central Europe.

Key words: bell foundry – bell-founder – Eichstätt – John of Vienna

Brněnský klášter augustiniánů poustevníků s kostelem Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše je významnou památkou připomínající činnost moravských Lucemburků. Založil jej v roce 1350 na brněnském předměstí moravský markrabě Jan Jindřich, bratr krále a císaře Karla IV. Založení kláštera potvrdil v Avignonu v roce 1356 papež Inocenc VI.; v té době byl zřejmě již hotov cihlový presbytář kostela, který vysvětil biskup Jan Očko z Vlašimi. Dvakrát se v letech 1366 a 1375 rozhodl podpořit stavbu kláštera bratr fundátora císař Karel IV., vždy po dva roky pravidelnými výtěžky z kutnohorských dolů. Po smrti markrabě Jana Jindřicha v roce 1375 pokračoval ve stavbě jeho prvorozený syn markrabě Jošt. V průběhu let byl klášterní kostel vybavován bohoslužebnými předměty. Věže byly zřejmě dostavovány kolem roku 1393, kdy klášter dostal velký zvon pořízený nákladem markrabat Jošta a Prokopa.

Díky zaznamenání jmen obou donátorů včetně jejich titulů v nápisové legendě je brněnský zvon důležitou epigrafickou památkou, upomínající na éru moravských Lucemburků. Činnost a působení moravského markrabě Jošta byla v nedávné době zhodnocena v rozsáhlé monografii Václava Štěpána (2002), která však brněnský zvon opomíjí. Václav Štěpán se podrobně věnuje vývoji vztahu mezi bratry Joštem a Prokopem, kteří měli v době lití zvonu rozepře, v pozdějších letech dokonce jejich vzájemná nevráživost přerostla v ozbrojené střety a vzájemné plenění statků. Účast obou znesvářených bratří na pořízení zvonu lze snad vysvětlit jako snahu o pokračování v díle započatém jejich otcem Janem Jindřichem, který byl roku 1375 v klášterním kostele pohřben. Brněnský zvon patří svým rozměrem k největším zvonům v českých zemích. Je opatřen majuskulním nápisem obsahujícím přesné datování a jméno zvonaře. Byl ulit v progresivním gotickém moll-oktávovém

Obr. 2. Zvon z roku 1393 v kostele sv. Tomáše v Brně. Foto František John.

zvonovém žeburu. Všechny uvedené skutečnosti napovídají tomu, že se jedná po všech směrech o významnou památku, která dosud byla zcela neprávem opomíjena.

Průměr věnce zvonu činí 202 cm, stejná je také jeho výška včetně závěsné koruny. Nárazový tón zvonu je $a+2$ (odchylka je uvedena v šestnáctinách tónu, frekvence tónu a^1 je 435 Hz), hmotnost zjištěná na základě výpočtu činí asi 6000 kg. Zvon ve zvukovém obraze vykazuje dlouhou řadu harmonických tónů, která mu propůjčuje krásnou barvu a charakter zvuku: spodní oktáva $A+1$, prima $a+3$, tercie c^1+4 , kvinta fis^1+2 , horní oktáva a^1+3 , decima dis^2+2 , duodecima a^2+4 , superoktáva a^2+6 , superdecima d^3+2 , superduodecima fis^3 , 2. superoktáva a^3+4 (Dobrodinský 1950).

Zvon je zavěšen na koruně se šesti uchy zdobenými pletencem. Po obvodu čepce obíhá dvouřádkový nápis, k vymezení jednotlivých řádků nápisu je použito vždy dvou linek, vzdálených od sebe 3 cm. Krk zvonu je zcela bez ozdob. Přechod k věnci je zvýrazněn jednou plastickou linkou, věnec je dvakrát odstupňovaně rozšířen. Nápis je psán gotickou majuskulí o výšce písma 3 cm. Jednotlivé řádky nápisu jsou uvozeny kotvicovým křížem, jednotlivá slova jsou dělena pěticípými hvězdicemi. V závěru nápisu jsou z důvodu vyplnění zbývajících místa na řádku vymodelovány tři hvězdičky za sebou. K vyznačení zkratek je použito grafické vodorovné značky ve tvaru obráceného minuskulního *i*, položené vždy mezi dvě linky nad nápisovým řádkem. Mezi tyto linky zvonař umístil také malé minuskulní litery *o*, použité k rozvedení slova *anno* a určení pádů tisíců a staletí v dataci provedené římským způsobem. Slovo *Domini* zvonař vyznačil pouze iniciálou *D*, kterou doplnil symbolem pro krácení ve tvaru apostrofu položeným mezi dvě linky nad nápisem. Znění latinsky psané nápisové legendy je následující:

+ AD HONOREM • DEI • O(MN)IPOTENTIS • ET • EIUSDEM • GENITRICIS • VIRGI(N)IS • MARIE • S(AN)C(T)IQVE • THOME • AP(OSTO)LI • ET • S(AN)C(T)I • AVGVSTI(NI) • O(MN)IVMQVE • S(AN)C(T)ORVM • HOC • OPVS • CAMPANS • / + ILLVSTRES • PRI(N)CIPES • IODOCVS • ET • PROCOPIVS • MARCHIO(N)ES • MORAVIE • FI[VD]I • I[V]SSERV(N)T • A(NN)° D(OMINI)° M°CCC°LXXXIII • M(A)G(ISTE)R • IOH(ANN)ES • DE • A[Y]STET • CIVIS • WIENNE • ME • FVDIT ...

V překladu: *Ke cti Boha všemohoucího a jeho rodičky Panny Marie, svatého Tomáše apoštolu a svatého Augustina a všech svatých toto dílo – zvon – dala vznešená knížata markrabství moravského Jošt a Prokop ulít léta Páně 1393. Mistr Jan z Aystetu, měšťan vídeňský, mě ulil.*

Písmo je dobře zřetelné, s dostatečnými mezerami mezi literami. K výrobě voskových modelů písmen zvonař použil forem, jednotlivé litery tak mají vždy jeden ustálený tvar

včetně písmene S. Písmo má výrazně obdélný rozvrh s výjimkou písmen M a W. Unciální jsou písmena A, C, E, G, H, M a N, litery C a E jsou uzavřené. U monumentálního nápisu je zřetelná snaha o zdobnost, kolmé dříky v písmenech H, I, N, V, W ukončují vidlicovité patky zakončené perlami, u písmena M je vidlicovitě zakončený střední dřík. Kolmé dříky jsou na středech zesílené. Písmeno L je uzavřeno nitkovitými tahy a získává tak tvar obdélníku. Písmeno T má okraje břevna protažené nitkovitými tahy dolů téměř až k základní lince a zakončené perlami. Litery jsou vylity většinou bezchybně s výjimkou hůře čitelných liter ve slovech *fvdi* a *ivsservnt*.

Ve slově *Aystet* je z druhého písmene zřetelná pouze jeho horní část, která je tvořena dvěma dolů se sbíhajícími dříky. Na základě výskytu ostatních liter v nápisu je možné provést srovnání s kapitálními X a V, přičemž podobnost mezi nedolitým písmenem a těmito literami není zcela průkazná. Dva svislé dříky jsou dále typické pro kapitální písmeno H, to se ovšem v celém nápisu vyskytuje pouze v unciální formě, navíc dříky nedolitého písmene se směrem dolů sbíhají. Dalším písmenem, které je v horní části charakteristické dvěma dříky, je Y, se kterým se ovšem v nápisu nesetkáme. Z hlediska správného čtení názvu města je potřeba uvažovat případné krácení slova. Zkrácení slov je ve všech krácených slovech nápisu graficky důsledně ohlášeno. Lze tedy předpokládat, že by zvonař případné znaménko krácení umístil také nad slovo značící název města, pokud by ke krácení přistoupil.

Kvůli nejednoznačnému čtení nápisu je jméno zvonaře spolu s uvedením místa jeho původu uváděno v literatuře poměrně různorodě. Řehoř Wolny v publikaci *Markrabství moravské* (1846, 30) a ve své moravské církevní topografii (1856, 115) četl jméno zvonaře jako Johann Eystett. Josef Vladislav Beck (1861) jej označil jako „Johann von Eystelt“, obě tyto varianty čtení zvonařova jména uvádí Christian d'Elvert (1892). Leoš Mlčák (1985, 179) uvádí jméno autora zvonu jako Jan Eystett. Český kampanolog Jaroslav Dobrodinský (1950) přečetl jméno zvonaře jako „Joannes de Aystet“. Bohuslav Samek v soupisu památek (1994, 198) a příspěvku o výrobcích kovolitečů (1999, 568) označuje autora brněnského zvonu jako „magister Johannes de Eystet“, toto označení přebírají Dana Zapletalová a Martin Hložek (2009, 58). Ať již bylo čtení jména města, ze kterého zvonař pocházel, jakékoliv, doposud nebylo ztotožněno s žádným v současnosti známým městem.

Na základě důsledné analýzy celé nápisové legendy se přikláníme k čtení města zvonařova původu jako Aystet, jak jej uvedl již Dobrodinský (1950). Důvodem je vedle čtení druhého písmene na základě srovnání s ostatními písmeny v nápisu také to, že slovo Aystet bylo ve středověku používáno k označení významného bavorského města Eichstätt. To je tedy možno celkem spolehlivě pokládat za místo zvonařova původu.

Nápis brněnského zvonu uvádí, že byl jeho tvůrce vídeňským měšťanem. Od roku 1390 je ve Vídni doložen zvonař Jan (Hans), který byl v tom roce usedlý v části Weingarten. Patřil zřejmě k významným občanům města, protože v letech 1396 a 1413 je uváděn jako konšel (Weissenböck – Pfundner 1961, 204). V Dolním Rakousku je dnes zastoupen zvonnem, který visí ve farním kostele v Gobelsburgu. Jeho popis uvádějí Andreas Weissenböck a Josef Pfunder (1961, 204), kteří ve výčtu Janova díla připomínají také jeho zvony v Brně a Bratislavě, ovšem bez bližšího popisu. Autorům není známo místo, odkud zvonař pocházel, ani odkud do Vídně přišel.

Zvon v Gobelsburgu s průměrem věnce 103,5 cm a hmotností asi 750 kg má narázový tón a¹-5. Je zavěšen na šestiúhelné koruně zdobené pletencem. Na čepci obíhá dvouřádkový nápis. První řádek, který je veden po celém obvodu zvonu, je vymezen nahoře párem

a dole jednou plastickou linkou. Značky pro krácení slov jsou položeny do prostoru mezi linkami nad řádkem a mají tvar kosočtverce s nitkovitými ocásky. Nápisová legenda je psána gotickou minuskulí. K uvození prvního řádku a oddělení jednotlivých slov nápisu zvonář použil kotvicového kříže a šesticípých hvězd. Znění nápisu je na základě přepisu a fotografií následující: + pax • chr(ist)i • et • eccl(esiae) • o • maria • pia • protege • nos • a • mala • aura • anno • decimo / • hans. V překladu: *Pokoj Kristův a církve. Ó laskavá Maria, ochraňuj nás před zlým povětrím. Roku (tisíc čtyři sta) deset. Jan. Za pozornost zde stojí první část nápisu, která na zvonech není příliš obvyklá. Jedná se o zkrácení formule pozdravení pokoje, užívané v některých předtridentských misálech. Celý text míval obyčejně toto znění: Habete vinculum caritatis et pacis, ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Christi. Pax Christi et Ecclesiae semper abundet in cordibus vestris. (Daniel 1847, 143). Modlitbu lze přeložit takto: Mějte pouta lásky a pokoje, abyste byli způsobilí přesvatého mystéria Kristova. Pokoj Kristův a církve ať vždycky naplňuje vaše srdce.*

Použití jedné linky mezi prvním a druhým řádkem nápisu je dáno tím, že ve druhém řádku zvonář slova nezkracoval, a nepoužil tedy znaménka pro krácení, které na ostatních zvonech vkládal vždy mezi pár linek nad řádkem. Krk zvonu je hladký, přechod k věnci zvonář zvýraznil jednou plastickou linkou a okraj věnce dvěma linkami. Pod spodní linkou je třikrát vymodelován reliéf Malé Kalvárie. Přechod k jednou odstupňovanému věnci je zvýrazněn jednou linkou. Zvon byl odlit v těžkém gotickém moll-oktávovém žeburu. Vedle nárazového tónu se v jeho hlase uplatňuje především spodní oktáva a-3, prima a¹-4, tercie c²-3 a kvinta f²-4, horní oktáva a²-5. Z akustické analýzy je patrné, že se jedná o zdařilý zvon.

Další známý zvon vídeňského měšťana a zvonáře Jana byl ulit roku 1400 pro dřevěnou zvonici při kostele sv. Jiří v obci Svätý Jur u Bratislavy. Ve slovenské kampanologické literatuře se o zastoupení vídeňského zvonáře Hanse na území Slovenska stručně zmiňuje Juraj Spiritza (1992), dokumentaci výtvarné výzdoby zvonu ve Svätom Juru provedl Vladimír Soták (2002). Jaroslav Dobrodinský (1950), který jako první upozornil na shodné autorství zvonů v Brně a ve Svätom Juru, provedl akustickou analýzu zvonu z roku 1400 v souvislosti s doplňováním zvonového souboru v roce 1949 a zjistil nárazový tón zvonu e¹. Při průměru 138 cm je možné konstatovat, že byl ulit v těžkém oktávovém žeburu, a jeho hmotnost odhadnout na 1900 kg. Zvon je zavěšen na šestiuché koruně zdobené pletencem. Na čepci obíhá dvouřádkový nápis. První řádek, který je veden po celém obvodu zvonu, je vymezen dvěma páry plastických linek. Nápisová legenda je psána gotickou minuskulí, značky pro krácení slov a malou položenou minuskulní literu o značící zkrácení slova *anno* zvonář umístil vždy mezi pár linek nad řádkem nápisu. K uvození prvního řádku a oddělení jednotlivých slov nápisu zvonář použil, stejně jako na zvonu v Brně, kotvicového kříže a pěticípých hvězd. Na základě Sotákova popisu a přiložených fotografií je možné nápis interpretovat následně: + avdi • nos • nam • te • filivs • nichil • negans • honorat • inhonore • sancti • iorii • fvsa • svm • maigr • ioh(ann)es • civis • wienne / • comparavit • me • a(nn)° • d(omi)ni • mcccc. V překladu: *Vyslyš nás, neboť tebe syn nic neodpiraje uctívá. Ke cti svatého Jiří jsem ulit mistrem Janem, měšťanem Vidně, vyhotovil mne léta Páně 1400.* Krk zvonu je hladký, přechod k věnci kovolitec zvýraznil jednou plastickou linkou a okraj věnce dvěma linkami.

Na základě tří dosud zjištěných dochovaných zvonů vídeňského měšťana mistra Jana je možné obecně charakterizovat jeho dílo. Všechny tři jeho dochované zvony vykazují řadu shodných dílenských znaků: Nápadné jsou masivní šestiuché závěsné koruny zdobené pletencem se silnými pruty, členění výzdoby zvonu pomocí linek či používání úvodního

kotvicového kříže a dělicích znaků ve tvaru šesti či pěticípé hvězdice v nápisových legendách. Zvony odléval v těžkém zvonovém žebra, z hlediska akustického obrazu se jedná o progresivní moll-oktávový typ zvonového žebra, v jehož hlasu se uplatňují alikvotní tóny ve třech důležitých intervalech, kterými jsou prima, spodní oktáva a malá tercie. Můžeme tedy tyto tři zvony považovat za díla jednoho a téhož autora. Jeho zvony jsou cennými doklady kvalitní zvonařské práce nejen po stránce hudební, ale i historické, řemeslné a umělecké. Charakteristickým jevem epigrafických památek přelomu 14. a 15. století je nahrazování gotické majuskule písmem minuskulním. Tento moderní trend pozorujeme také na díle zvonaře Jana. Na svých zvonech se označoval (v prepisu) jako „magister Iohannes de Eystet civis Wiennae“ (1393), „magister Iohannes civis Wiennae“ (1400) či velmi progresivně v národním jazyku pouze jako „hans“ (1410). Při výzdobě nejmladšího dochovaného zvonu použil opakující se reliéf s motivem Malé Kalvárie.

Dílo vídeňského zvonaře Jana zapadá do celkového vývoje středoevropského zvonařství, jak jej můžeme sledovat také podle nejstarších zvonů dochovaných v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nejstarší český dodnes funkční zvon ve Zdikovci (okr. Prachatice) byl ulit v druhé polovině 13. století (Lunga 2010, 63). Na stáří zvonu můžeme usuzovat na základě tvaru jeho žebra, které ještě připomíná cukrovou homoli. V obdobném typu zvonového žebra byl ulit zvon v Blansku, jehož vznik tak můžeme taktéž předpokládat v druhé polovině 13. století (Nečasová 2001; Lunga 2009, 92). Nejstarším slezským zvonem je zvon z Ostravy-Zábřehu, který byl Leošem Mlčákem (1985) zařazen na konec 13. či na počátek 14. století. Všechny tyto zvony spojuje vedle vývojově staršího typu zvonového žebra také písmo nápisových legend, které je provedeno gotickou majuskulí. Tento typ písma je použit také v nápisových legendách datovaných českých zvonů ze 14. století. Nejstarší známý datovaný zvon určený pro kostel v Čechách byl lity roku 1313 pro břevnovský klášter (Rosický 1917). Již před rokem 1409 byl převezen na Staroměstskou radnici, kde sloužil až do roku 1945, kdy byl zničen při bombardování Prahy. Zachoval se jen jeho sádrový odlitek. Nejstarší dosud používané kostelní zvony obsahující letopočet se nacházejí v Benešově (zvon z roku 1322 ulitý zvonařem Rudgerem) a v Havlíčkově Brodě (z roku 1335). Nejstarší datovaný zvon na Moravě z roku 1370 visí v kostele v Našiměřicích na Znojensku (Samek 1999, 530). Na přelomu 14. a 15. století vytlačuje majuskulní písmo gotická minuskule, jak je doloženo v díle zvonaře Martina, který v tomto období působil na severním pomezí Moravy a Čech (John 2010). Nápisové legendy jeho zvonů v Rohozně (Wirth 1906, 94; Hejnic 1960; Konečný 1999, 80) a Taticích (John 2010) jsou psány gotickou majuskulí, u zvonu v Sebranicích z roku 1404 je větší část nápisové legendy provedena minuskulí (Hejnic 1960). Zvonař Martin byl současníkem vídeňského zvonaře Jana, jehož dílo taktéž dokládá změnu v typech písma používaného v monumentálních nápisích. Používání minuskulního typu gotického písma je v oblasti Moravy kolem roku 1400 doloženo také na další skupině epigrafických památek, kterou představují sepulkralie (Pojsl 2006, 50). Podle výše uvedených znaků je třeba upřesnit dataci zvonu v Odrách s minuskulním nápisem, jehož letopočet byl Pavlem Šrámkem (1978) přečten jako 1374. V letopočtu došlo k špatnému vylití písmene C a jeho správné čtení bude 1474. Obdobně zvon v Nivnici u Uherského Brodu, jehož vznik byl v minulosti kladen až do románského období (Jilík 2009), je nutně z hlediska použitého moll-oktávového zvonového žebra považovat za konvářské dílo 15. století.

Velký zvon z roku 1393 zabírá celé jedno zvonové patro jižní věže kostela sv. Tomáše v Brně. Ve druhém patře se nachází zvonová stolice umožňující zavěšení dvou zvonů.

Zvon v menším poli je možné na základě typu použitého zvonového žebra a plastické výzdoby datovat do poloviny 15. století. Zvon o spodním průměru věnce 69,8 cm a hmotnosti cca 200 kg zní nárazovým tónem cis^2+1 . Bronzový zvon je zavěšen na koruně se šesti hladkými uchy. Plastická výzdoba čepce se omezuje na dva páry plastických linek obíhajících po obvodu. Krk zvonu anonymní zvonař ponechal hladký, pouze přechod k jednou odstupňovanému věnci zvýraznil plastickou linkou.

Za konzultaci problematiky autoři děkují Mgr. Tomášovi Chvátalovi, Ph.D., PhDr. Martinu Bažilovi, Ph.D. a Mgr. ThLic. Jiřímu Žůrkovi Th.D. Za poskytnutí materiálů ke slovenskému zvonu v obci Svätý Jur jsme zavázáni Mgr. Vladimíru Sotákovi a Prof. Jozefu Šimončičovi. Duchovnímu správci u sv. Tomáše v Brně P. Petrovi Vrbackému a kostelníkovi Josefu Zelinkovi děkujeme za zpřístupnění zvonů.

LITERATURA

- Beck, J. W. 1861: Kirchen-statistik der Brüner Diöcese. In: Wolny, G.: Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, 2. Abtheilung, 4. Band. Brno. d'Elvert, Ch. 1892: Zur mähr.-schles. Glockenkunde, Notizen-Blatt, Nr. 10, s. 87–97.
- Daniel, H. A. 1847: Codex liturgicus ecclesiae universae in epitomen redactus. Lipsiae.
- Dobrodinský, J. 1950: Zpráva o prohlídce a zkoušce starých zvonů na věži řím. katol. kostela sv. Tomáše v Brně ze dne 11. listopadu 1950. Archiv Římskokatolické farnosti u kostela sv. Tomáše v Brně.
- Hejnic, J. 1960: Nápisy na českých zvonech ve 14. až 16. století – Inschriften auf böhmischen Glocken des 14.–18. Jahrhunderts, Časopis Národního muzea, vědy společenské CXXIX, 1–32.
- Jilík, J. 2009: Záhadný nivnický zvon a František Hromčík, Malovaný kraj, s. 10–11.
- John, F. 2010: Zvony augustiniánského kláštera *Corona sanctae Mariae* u Třebařova na Svitavsku – Glocken des Augustinienklosters Corona sanctae Mariae bei Třebařov in der Zwittauer Region (Svitavsko), Vlastivědný věstník moravský LXII, 76–83.
- Konečný, S. 1999: Zvony v Poličce a na Poličsku. Polička.
- Lunga, R. 2009: Česká kampanologie a dějiny zvonařství po třiceti letech. In: Campana Codex Civitas : Miroslao Flodr octogenario. Brno. 80–117.
- Lunga, R. 2010: Kampanologická část. In: Lunga, R. – Solař, J. Kostelní věže a zvonice : Kampanologie, navrhování, poruchy, rekonstrukce a sanace. Praha.
- Mlčák, L. 1985: Gotický zvon v Ostravě-Zábřehu : (Nejstarší moravský zvon?) – Die gotische Glocke in Ostrava-Zábřeh (Oerfurt), die älteste Glocke Mährens?, Vlastivědný věstník moravský XXXVII, s. 179–187.
- Mlčák, L. 2004: Zvony na Šumpersku a Jesenicku. Olomouc.
- Nečasová, E. 2001: Památné blanenské nápisy. Blansko.
- Pojsl, M. 2006: Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420. Olomouc.
- Rosický, V. 1917: Nejstarší zvon v Praze, Památky archeologické XXIX, s. 46.
- Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska, Díl 1, A–I. Praha.
- Samek, B. 1999: Výtvary konvářů a kovolitců. In: Od gotiky k renesanci: výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, Sv. 2, Brněnsko. Brno, 568–570.
- Soták, V. 2002: Zvony a zvonolejáři v okresoch Bratislava I – Bratislava V, Pezinok a Senec. Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity, Diplomová práce, vedoucí Prof. Jozef Šimončič. Trnava.
- Spiritza, J. 1992: Prehľad zvonolejárov pôsobiacich v 14. až 20. storočí na Slovensku. In: Corpus campanarum Slovaciae I, 5–63.

- Šrámek, P. 1978: Nejstarší datovaný zvon v Severomoravském kraji, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 53–56.
- Štěpán, V. 2002: Moravský markrabě Jošt : (1354–1411). Brno.
- Weissenbäck, A – Pfundner, J. 1961: Tönendes Erz : Die Abendländische Glocke als Toninstrument und die historischen Glocken in Österreich. Graz – Köln.
- Wirth, Z. 1906: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Poličském. Praha.
- Wolny, G. 1846: Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert, 2. Band, 1. Abtheilung. Brno.
- Wolny, G. 1856: Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, 2. Abtheilung, 1. Band. Brno.
- Zapletalová, D. – Hložek, M. 2009: Doklady středověké zvonařské či kovolitecké výroby z Pekařské ulice v Brně. In: Campana Codex Civitas : Miroslao Flodr octogenario. Brno. 44–60.

ZUSAMMENFASSUNG

Glocke aus dem Jahre 1393 in Brünn

Denkmal für die mährischen Markgrafen Jobst und Prokop

Im Südturm des St. Thomas Kirche in Brno (Brünn), die in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts als Teil eines Klosters der Augustiner-Eremiten errichtet wurde, hängt unbeachtet eine große Glocke aus dem Jahre 1393. Die lateinische Inschrift in gotischen Majuskeln mit Kapital- und Unzial-buchstaben lautet: + AD HONOREM • DEI • O(MN)IPOTENTIS • ET • EIUSDEM • GENITRICIS • VIRGI(NI)S • MARIE • S(AN)C(T)IQVE • THOME • AP(OSTO)LI • ET • S(AN)C(T)I • AVGVSTI(NI) • O(MN)IVMQVE • S(AN)C(T)ORVM • HOC • OPVS • CAMPANS • / + ILLVSTRES • PRI(N)CIPES • IODOCVS • ET • PROCOPVS • MARCHIO(N)ES • MORAVIE • FI[VD]I • I[V]SSERV(N)T • A(NN)o D(OMINI) M^oCCC^oLXXXIII • M(A)G(ISTE)R • IOH(ANN)ES • DE • A[Y]STET • CIVIS • WIENNE • ME • FVDIT ••• Die Legende bezeichnet die Namen der Spender, welche die Markgrafen Jobst und Prokop, Söhne des mährischen Markgrafen Johann Heinrich, waren. Die Inschrift nennt auch den Glockengießer, einen Wiener Bürger Hans und auch die Stadt, woher er stammt. Dieses Wort ist jedoch nur schwer lesbar und darum wurde es bisher mit keinem bekannten Ort verbunden. Basierend auf eine sorgfältige Analyse der gesamten Inschrift sind wir geneigt den Ort als Aystet zu lesen. In dieser Weise nannte man im Mittelalter die bayerische Stadt Eichstätt. Es kann daher als ziemlich zuverlässig angenommen werden, dass Eichstätt auch der Herkunftort des Glockengießers ist.

Der Glockengießer Hans ist in Wien seit 1390 dokumentiert, er wohnt im Stadtteil Weingarten. Offenbar gehörte er zu den vornehmen Bürgern, weil er in den Jahren 1396 und 1413 als Mitglied des Stadtrates genannt wird, wie daran Andreas Weissenbäck und Joseph Pfunder (1961) verweisen. Neben der Brüner Glocke hängen seine Glocken auch in der Kirche zu Svätý Jur (St. Georg) bei Bratislava (Pressburg, Slowakei) aus dem Jahre 1400 und in Gobelsburg in Niederösterreich aus dem Jahre 1410. Alle drei Glocken zeigen sehr ähnliches Werkstattverfahren und man kann sie also als Werke eines einzigen Glockengießers annehmen. Auffällig ist die massive sechsteilige hängende, mit Geflecht verzierte Krone, Strukturierung der Dekorationen durch die Linien, oder als Inschriftstrennzeichen verwendete Kreuze und sechs- oder fünf-zackige Sternen. Glocken wurden in der Form der schweren gotischen Rippe gegossen. Was die Akustik betrifft, gehören die Glocken zu dem Moll-Oktav-Typ der Glockenrippe, in deren Stimme ertönen Aliquoten in drei wichtigen Intervallen – Prima, untere Oktave und kleine Terz. Die Glocken sind wertvolle Dokumente der Glockengießerarbeit nicht nur in musikalischer, sondern auch in historischer, handwerklicher und künstlerischen Hinsicht. Der Glockengießer war tätig an der Wende des 14. und 15. Jahrhunderts. Diese Epoche ist charakteristisch für moderne Trends in der Epigraphik, die mit dem Ersetzen der gotischen Großbuchstaben in der Legenden zu den Majuskeln verbunden ist.

So ist es auch hier der Fall. Seine Glocken hat er als „magister Iohannes de Eystet civis Wiennae“ (1393), „magister Iohannes civis Wiennae“ (1400) oder sehr fortschrittlich in der Landessprache nur als „Hans“ (1410) signiert. Werk des Wiener Glockengießers Johann zeigt progressive Elemente und entspricht der Gesamtentwicklung der Glockengießerei in Mitteleuropa, wie wir es an der ältesten erhaltenen Glocken in Böhmen, Mähren und Schlesien zurückverfolgt haben. Allmähliche Ersetzung der Majuskeln durch die Minuskeln ist charakteristisch auch für den zeitgenössischen Glockengießer Hans Martin, der an der Wende des 14. und 15. Jahrhunderts an der nördlichen Grenze von Mähren und Böhmen arbeitete.